



**Оксана БОНДАРЕНКО,**  
старший учитель вищої категорії  
Шосткинської спеціалізованої школи № 1 І–ІІІ ст.  
Сумської обл.

## Формування читацької компетентності молодших школярів

Сучасний навчально-виховний процес спрямований на виховання учня – суб'єкта культури і власної життєтворчості. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтва творити себе і своє життя. Велику роль у цьому процесі відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, книжкою, розвиток пізнавальних інтересів, формування в учня читацької компетентності – пріоритетні напрями спільної діяльності педагогів, бібліотекарів, батьків.

**Читацька компетентність** молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.

Актуальною стає проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Зрозуміло, що неможливо сформувати читацьку компетентність без правильно організованої і серйозно поставленої роботи учнів з перших днів навчання з книгами із доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не колись іншому.

Завдання учителя початкових класів не тільки навчити свідомо, правильно, виразно читати, розуміти, аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати вміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; вміння

здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Успішно вирішити їх можна за умови добре спланованих уроків. Для більшої ефективності уроку читання використовую: варіативність його побудови, застосування емоційно привабливих елементів (ігрового сюжету, девізів, фрагменти фільмів, мультфільмів, документальних фільмів, музику, твори образотворчого мистецтва і краєзнавчий матеріал), також заохочую дітей до використання короткочасних проєктів та ін. Вважаю, що формуванню читацької компетентності також сприяють збагачення словникового запасу і розвиток мовлення учнів, становлення оптимального читання (навички швидкого, свідомого, правильного читання), виразне читання, розвиток творчих здібностей, мислення, бібліотечна робота, індивідуальна робота, інновації, досвід.

Багато зусиль я докладаю, навчаючи дітей осмислено читати. Не секрет, що навіть першокласники, які щойно навчилися читати, відразу ж втрачають бажання це робити. Ось тому я зрозуміла – важливо не тільки підтримувати у дітей зацікавлення, а й розвивати його від уроку до уроку.

Спочатку я працюю над темпом читання, бо він сприяє розумінню прочитаного. Швидкісне читання активізує процеси мислення і є одним із засобів удосконалення навчального процесу, воно є основою успішної кар'єри, отже, долі. Основними шляхами вдосконалення техніки читання вважаю збільшення слухового та зорового сприйняття тексту, розширення кута зору, вироблення навичок антиципації (передбачення наступного слова), формування стійкої уваги, подолання регресії під час читання, збагачення словникового запасу учнів, розвиток артикуляційного апарату дитини.

У своїй роботі приділяю увагу розвитку оптимального читання: коли увага спрямована не на процес читання, а на сприйняття змісту прочитаного. Вважаю, що головним прийомом, який забезпечує розвиток навичок читання, є багаторазове звертання до тексту, перечитування його із новим завданням. Ось тоді дитина відкриває в ньому щось нове, на що не звернула уваги під час попереднього читання. Використовую такі прийоми:

1. Виділення на кожному уроці часу для читання мовчки (про себе), вголос (пошепки).

2. П'ятихвилинка самостійного читання пошепки на початку уроків літератури, праці, малювання.

3. Вправи зі скоромовками, які сприяють тренуванню пам'яті, чіткості та швидкості вимови.

4. Першоразове прочитання тексту учнями (самостійно), готують відповіді на задалегідь поставлені запитання.

5. Стеження за підручником, а не лише слухання, коли читає вчитель.

6. Використання р і з н и х вправ на вміння швидко орієнтуватись.

7. Широко застосовують ігри, кросворди, що потребують вміння читати.

8. Читання тексту з прикритою верхньою частиною літер лінійкою. Читання деформованого, перевернутого тексту.

9. Ознайомлюю дітей з якнайбільшою кількістю цікавих книжок, щоб кожен учень зміг обрати таку, за якою навчиться читати без примусу. Учні роблять презентацію книги, яку вони читають зараз.

Повноцінному усвідомленню тексту сприяє виразність прочитаного, тому так важливо на кожному уроці приділяти увагу вправам на формування виразності читання. Передусім це зразок виразного, емоційного читання вчителем, прослуховування записів, інтонуювання речень, аналіз тексту, конкурс читців. На уроках проводжу поетичні хвилинки, хорову декламацію. Під час читання за особами формую вміння власним голосом передавати інтонацію, характер, настрої персонажу. Звертаю увагу на міміку і жести. Створюємо сценарії, мультфільми, ілюстрації до твору, пропоную замінити кінцівку або придумати продовження твору. Діти можуть пропонувати свій варіант бачення твору, його змісту, фантазувати, якими епізодами вони б доповнили твір, якби були авторами. Проводимо творчі перекази (можна змінювати перебіг подій, дійових осіб), власне продовження. Як результат – 1 місце на II обласному конкурсі юних майстрів художнього слова у номінації "Живи, Кобзарю, в пам'яті народній", 2 місце на III обласному конкурсі юних майстрів художнього слова у номінації "Твори Остапа Вишні", 1 місце у 5 міському конкурсі майстрів художнього слова "Усмішки дитинства".

З учнями інсценуємо твори або епізоди з них. Впевнена, що кожен урок може дарувати почуття радості, захоплення, якщо розвивати на ньому творчі здібності, мислення учнів. Основну увагу потрібно приділити осмисленню прочитаного. Дослідження засвідчили, що в початковій школі є потреба систематично з нарощуванням складності та достатньої частотності пропонувати дітям визначити послідовність подій у тексті, головну думку

прочитаного, висловити оцінні судження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо. Вдосконалення навичок правильного, свідомого, виразного, швидкого читання, творчі завдання сприяють не лише заохоченню до роботи з текстами, книгами, але і допомагають пізнавати великий і складний світ навколо себе маленькій людині, що прагне самоствердитися в ньому і виявити себе як особистість.

Невід'ємною складовою у формуванні читацької компетентності є уроки позакласного читання. Їх основна мета – сформувати навички читання та читацьку самостійність учнів, виробити позитивне ставлення школярів до читання з власної ініціативи. Отже, чим раніше дитина візьме в руки "свою" книгу, тим швидше процес читання перетвориться в насолоду, осмислення – у потребу читати. Тому формувати самостійного читача, розвивати пізнавальні інтереси потрібно з першого тижня перебування дитини в школі. До кінця 4 класу всі учні мають оволодіти навичками та вміннями, які необхідні активному читачеві, технікою читання, орієнтовними та гігієнічними вміннями, а головне, вони мають полюбити книжку та самостійне читання. З метою раціонального проведення уроків роботи з дитячою книжкою, крім класних занять, передбачаю бібліотечні, які проводяться у шкільній та дитячій міській бібліотеках, а також літературні ранки, вікторини, екскурсії і т. ін. Мої учні відвідують бібліотеки, стежать за новинками дитячих видавництв, ознайомлюються з газетами та журналами для дітей. Роблять презентації книг, створюють власну бібліотеку. У класі є власна дитяча бібліотечка.

Обізнаність у доступному колі читання розширює сферу пізнавальних інтересів школярів, бажання прочитати книгу, яку вибрав сам. Вміння користуватися нею розширює творчу увагу дитини, привчає думати про книжки і їхніх героїв, про тих, хто пише книги, про людей, про своє місце серед них. Тому незаперечним є той факт, що виховання в учнів любові до книги, вироблення в них глибоких читацьких інтересів – одне з головних завдань, яке стоїть перед учителем. Тому я намагаюсь ґрунтовно продумувати методику і зміст уроків позакласного читання, спеціально добираю тексти для окремих учнів чи групи учнів, враховуючи їхній мовленнєвий розвиток.

З метою впровадження ідей особистісно зорієнтованого навчання застосовую на уроках різні моделі співпраці дітей (парна, групова робота, ігрові прийоми, інсценізація, зміна ролей), завдання різної складності, залучення учнів до літературної творчості та самооцінки тощо.

Щоб підтримати інтерес до читання, впроваджую різноманітні форми уроків: *урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-подорож, урок-КВК, урок-вікторина, урок-свято* та ін.

Якщо діти осмислено, швидко, виразно читають, переказують прочитане; будують усні та письмові монологічні висловлювання; складають текст; беруть участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного; уміють ставити запитання, висловлювати свою думку; вміють працювати з книжкою; висловлюють оцінні судження, то, вважаю, що *читацьку компетентність у своїх школярів я сформувала.*

### Л і т е р а т у р а

1. *Вашуленко О.В.* Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. 2011. – 94 с.
2. *Логачевська С.* Критичне мислення і диференціація на уроках читання. – Початкова школа. – 2004. – № 7. – С. 26.
3. *Сапун Г.* Уроки читання / Г. Сапун. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. – 180 с.
4. *Сарапулова Є.* Швидкочитання для першокласників. – Початкова школа. – 1993. – № 2. – С. 12.